

Den biologiska mångfalden i skogen -något som är på väg att försvinna

Adam Ekholm

Populärvetenskaplig sammanfattning av Självständigt arbete i biologi 2012

Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet

Avverkning av skog, introducerande av främmande arter och minskad förekomst av skogsbränder är bara några av de hot som skogslevande arter utsätts för idag. Av de 4126 rödlistade arter vi har i Sverige anses hälften vara delvis eller helt bofasta i skogen. Något, utöver de skydd som redan finns för biologisk mångfald, måste göras för att skydda djur- och växtlivet i skogen. Ett ökat samarbete, bättre planering på regional- och nationell nivå och mer formellt skyddade områden nedanför fjällgränsen är några av de åtgärder som måste till för att skydda den biologiska mångfalden inför framtiden.

Hoten mot biologisk mångfald

Hoten mot den biologiska mångfalden i skogen är många. Framförallt är det den snabba miljöomvandlingen av gamla naturskogar till produktionsskogar. Produktionsskogar saknar den miljö som naturskogar har med speciella kronstrukturer samt rik mängd på stående och liggande död ved, vilket gör att habitat går förlorade och arter försvinner.

Frekvensen av skogsbränder har blivit mindre då det blivit enklare att upptäcka och förhindra bränder. Detta har lett till en negativ effekt hos djur beroende av bränder som till exempel Tallkapschongbaggen (*Stephanopachys spp.*).

Efter avverkning avsätts, om marken är certifierad, ett orört område med syfte att bevara den biologiska mångfalden. Dock sker en klimatändring i dessa områden. Då de inte längre skyddas av omgivande skog kommer de till större del påverkas av till exempel ökad nederbörd, blåst, solstrålning och avdunstning. Denna klimatändring är missgynnande för många arter och bidrar till att de lokalt dör ut.

Contortatalen (*Pinus Contorta*) introducerades i Sverige på 1920-talet men började inte användas kommersiellt förrän på 70-talet. Anledningen till introduktionen var att den är mer snabbväxande än den inhemska tallen (*Pinus Sylvestris*). Contortatalen utgör ett hot som måste tas på allvar. Den har en hög potential till att anpassa sig nya miljöer. Forskning pekar också på att contortatalen inför kommande klimatförändringar, med ett varmare klimat, kan konkurrera ut den inhemska tallen. I Nya Zeeland har contortatalen fått en oönskad spridning och anledning till detta tros vara bristande kunskap hos myndigheter om hur contortatalen sprider sig.

Skogsvårdslag och miljömål

Fram till 1993 hade vi i Sverige en skogsvårdslag med innebörden att virkesproduktionen skulle maximeras. Detta ledde till att gamla skogar avverkades och förhindrade åldrandet av gamla skogar. En lagändring kom 1993 som innebar att vi fick ett nytt mål som skulle väga lika mycket som virkesproduktionen, nämligen att "den biologiska mångfalden

Miljömål

Levande skogar

"Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas."

Ett rikt växt- och djurliv

"Den biologiska mångfalden skall bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer skall värnas. Arter skall kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor skall ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd."

skulle behållas". Dessutom har två miljömål tillkommit som syftar till att bevara biologisk mångfald och gamla skogar.

Naturskydd och certifiering

Det vanligaste sättet att skydda skog är genom nationalparker, naturreservat, biotopskyddsområden, natura 2000-områden eller naturvårdsavtal. Men år 1997 kom ett nytt sätt att skydda skog på, nämligen genom certifiering. Med certifiering av skog menas att skogsägare utför naturvårdande åtgärder på sin mark i utbyte mot att få virket miljöcertifierat. Åtgärderna kan bestå i att använda bekämpningsmedel restriktivt, lämna kvar död ved och avsatta områden (frivilliga avsättningar) efter avverkning. Räknet med frivilliga avsättningar har vi idag 8,4% produktiv skogsmark skyddad från skogsbruket (tabell 1), utan frivilliga avsättningar är vi nere på endast 3,4%. Eftersom certifiering till stor del utgör det skydd vi har på den produktiva skogsmarken har det stor betydelse för framtida skydd av skogen.

Tabell 1. Avsatt produktiv skogsmark fördelat på olika skyddsområden

Skyddsområde	Avsatt produktiv skogsmark	
	hektar	Andel av total produktiv skogsmark (%)
Nationalparker och Naturreservat	747000	3,2
Biotopskydd	26838	0,2
Naturvårdsavtal	20535	0,09
Frivilligt avsatta områden	1167000	5
Totalt	1961373	8,4

Att få sin skog miljöcertifierad ger också stor fördel på marknaden eftersom efterfrågan på sådan råvara är stort. Skog från Sverige certifieras av två olika organisationer; Pan European Forest Certification (PEFC) och the Forest Stewardship Council (FSC).

Certifieringsorganisationerna är ganska lika varandra förutom att PEFC anser sig vara mer anpassad för småbrukare.

Minst hälften av all skogsmark i Sverige är certifierad enligt FSC eller PEFC eller enligt båda organisationerna. Certifiering av skog ger en positiv inverkan på den biologiska mångfalden. Många arter som annars dött ut på ett kalhygge kan istället leva vidare i avsatta områden. Dock är detta inte tillräckligt för att alla arter ska leva vidare. Bland annat uppstår svårigheter i att sprida sig och en ändring i klimat som gör det svårt för känsliga arter att leva vidare. Dagens krav på avsatta områden är att de ska vara minst 0,5 hektar stora. En utökning av arean skulle troligtvis leda till att fler känsliga arter bevaras.

Naturskyddsföreningen har visat att det finns brister i hur skogsägare efterföljer standarder. Bland annat finns det dokumenterat hur naturvärdesträd har skövlat och rovfågelbon blivit förstörda. Detta verkar bero på slarv och oförsiktighet från skogsägarens sida, vilket kan anses ganska oroande. De svaga regler som finns för skyddade områden måste efterföljas. Små misstag från skogsbrukets sida kan leda till förödande konsekvenser för den biologiska mångfalden.

Framtida åtgärder

Skogsbruket har en väldigt stor betydelse för Sverige genom att det bidrar med många arbetstillfällen samtidigt som det ger en stor inkomst, men detta sker på bekostnad av den

biologisk mångfalden. Det har visat sig finnas ett intresse hos skogsbrukare att bevara biologisk mångfald, därför är det viktigt att skogsbrukare informeras om hur ett biologiskt hållbart skogsbruk bedrivs. Dock får ett sådant hållbart skogsbruk inte innebära för mycket byråkrati och pappersarbete som kan innebära att intresset för biologisk mångfald minskar.

Det finns många åtgärder som kan tas till för att säkerställa den biologiska mångfalden inför framtiden. Nedan presenteras förslag på sådana åtgärder.

- Skogsbrukare anses ha en positiv inställning till naturvård, därför måste vi öka kunskapen hos skogsbrukare om hur man bedriver ett miljövänligt skogsbruk. Vi måste även se till att skogsägare kan arbeta tillsammans med naturvårdsfrågor och eventuellt utse ansvariga personer som kan samordna naturvården på en regional- och nationell nivå. Då kan förhoppningsvis avsatta områden planeras med en strategisk fördelningen som gör att områden med höga naturvärden har kontakt med varandra. Dock är det fortfarande viktigt att man inte tvingar skogsbrukare till för stora uppoffringar, vilket kan leda till en negativare inställning mot biologisk mångfald.
- Mer formellt skyddade områden krävs som är helt fredade från skogsbruket. Idag är endast 3,4% av den produktiva skogsmarken skyddad och mer kommer att behövas i framtiden för att ge utrymme åt arter med höga arealkrav.
- Den senaste forskningen ska vara lättillgänglig och snabbt kunna tillämpas i fält.
- Skogsbränningar ska ske med varierad intensitet och frekvens så att det kan efterlikna naturliga processer så bra som möjligt.
- Öka kunskapen om contortatallen och använd den väldigt restriktiv eftersom att det finns risk att den konkurrerar ut vår inhemska tall.
- Att bryta regler inom skogscertifieringen måste ge ett hårdare straff. Ett hårdare straff innebär mer försiktighet vid avverkning och därmed kan misstagen minskas.
- Den skogsvårdslag vi har idag ger ett bristfälligt skydd av skogen. Vi har en reproduktionsplikt som bidrar till att bildandet av äldre skogar förhindras. Naturvårdsambitionerna är väldigt låga och överträdelser mot dessa är svåra att bli straffade för. Skogsvårdslagen måste bli hårdare och mer hänsyn måste tas till den biologiska mångfalden. Överträdelser mot skogsvårdslagen ska enklare leda till straffansvar hos den skyldige. Samtidigt måste skogsbrukare vara väl informerade om vilka åtgärder som innebär en överträdelse mot skogsvårdslagen.

Det är viktigt att vi lägger mer resurser på att bevara våra skogar för att säkerställa den biologiska mångfalden inför framtiden. Detta är som mycket annat i dagens samhälle en fråga om pengar men förhoppningsvis kan mer resurser riktas åt att bevara skog och låta kommande generationer uppleva det vi upplever idag.

Rekommenderad läsning

Ekholm 2012. Den biologiska mångfalden i skogen - något som är på väg att försvinna. Självständigt arbete, Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala Universitet